Receptarea operei lui Faulkner în România

Anca MUREȘANU

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Litere și Arte
"Lucian Blaga" University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts
Personal e-mail: ancamuresanu@yahoo.com

Faulkner's reception in Romania

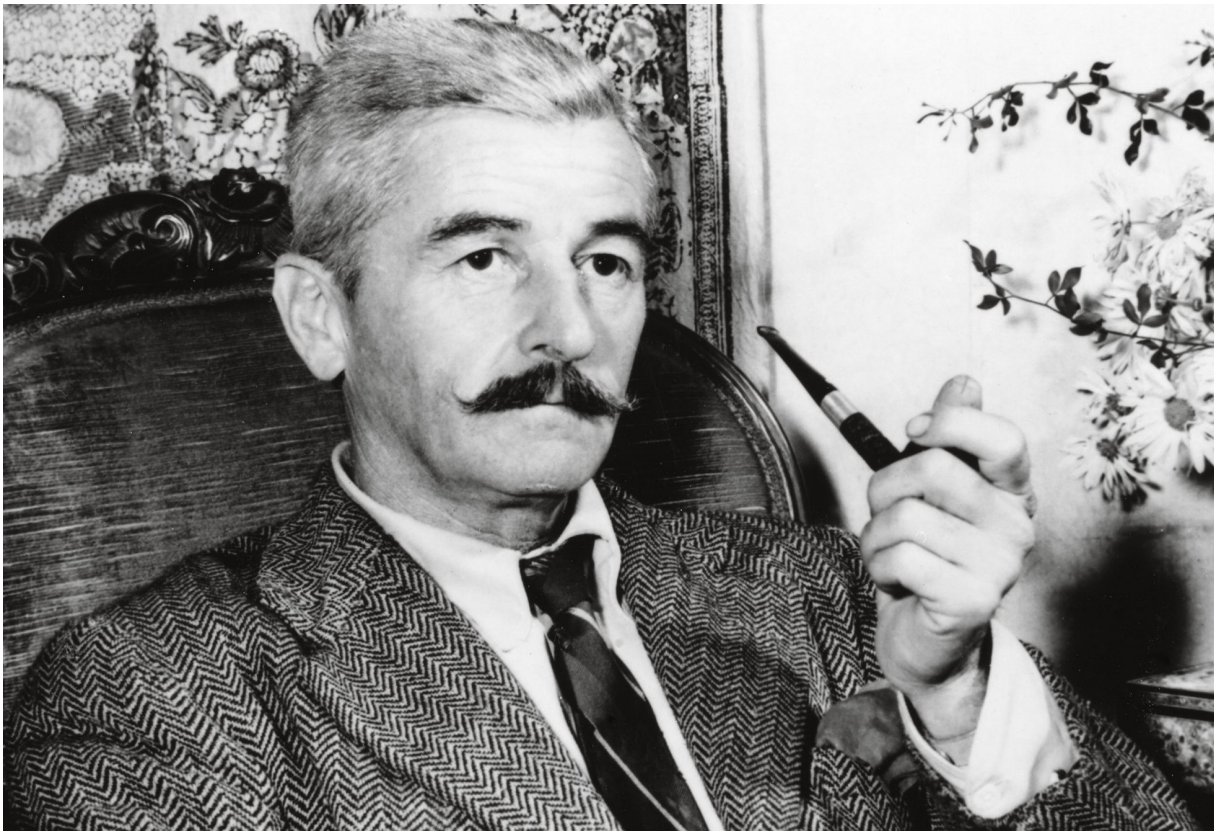
Along the years much has been written on Faulkner. Several books and numerous essays have been published on Faulkner's influence on world literature and in what follows I will attempt to shed a little light on the impact of his work in Romania. I would like to illustrate how his influence has been perceived among different Romanian scholars depending on the political social and cultural contexts. I will limit my analysis to a few major works which introduced the Southern writer to the Romanian readers, in a chronological order: Sorin Alexandrescu's monograph *William Faulkner*, Ana Cartianu's *Eseuri de literatură engleză şi americană*, Virgil Stanciu's *Orientari în literatura sudului american*, Radu Lupan's *Text şi context* and last but not least, Mircea Mihăieş's *Cartea eşecurilor* and *Ce rămane. William Faulkner şi misterele ţinutului Yoknapatawpha*.

Keywords: Faulkner, monograph, critical reception, analysis, Romanian response.

Un document important în istoria criticii literare române, monografia lui Sorin Alexandrescu rămâne, din multe puncte de vedere, cea mai complexă analiză a lui Faulkner din spațiul românesc. Publicată în 1969, monografia abordează scrierile lui Faulkner din perspectiva structuralistă – chiar în acea vreme când însuşi autorul admitea faptul că nu este în întregime familiar cu un astfel de concept. Probabil acesta este şi motivul pentru care mai târziu îşi repudiază cartea. Alexandrescu îşi propune să analizeze vasta operă a lui Faulkner în limitele unui structuralism "moderat" care nu este tributar nici unei şcoli şi care este întotdeauna subordonat unei analize estetice a operei literare. Abordând opera scriitorului sudist, Alexandrescu nu intenționează să ofere o analiză sucesivă a scrierilor acestuia, după cum nu intenționează să urmarească doar o singură traiectorie, problemă sau mit. El îşi exprimă dorința de a analiza opera lui Faulkner ca pe un tot unitar, folosind un limbaj nou, unelte critice noi precum şi o abordare nouă pentru a reliefa ceea ce este esențial despre scrierile romancierului:

Pentru ca noua "ambiție sintetică" să reuşească, ea are nevoie, cum spuneam, şi de un nou limbaj şi de noi unelte critice. Astfel, ea riscă numai să "reorganizeze" interpretări vechi, să regrupeze materialul fără nici un progres real în cunoaşterea lumii faulkneriene (1969:25)

La începutul celui de-al doilea capitol, Alexandrescu mărturiseşte faptul că se cunosc puține lucruri despre viața romancierului şi acesta se datorează în principal următoarelor: în primul rând deoarece viața sa s-a îmbinat cu cronologia operei sale pentru aproape un sfert de secol (1925-1959) atunci când Faulkner a locuit izolat în casa părintească din Oxford Mississippi. Al doilea motiv pentru care biografia lui Faulkner se estompează treptat în opera sa îl constituie fascinația autorului pentru trecut ca fiind singurul capabil să explice prezentul. Al treilea motiv îl constituie lipsa mărturiilor autorului despre propria sa viață. În ciuda acestor dificultăți, Alexandrescu crede cu tărie faptul

William Faulkner

Sursă foto: http://cdn.thedailybeast.com/content/dailybeast/articles/2015/05/03/william-faulkner-s-tragic-air-circus/jcr:content/image.img.2000.jpg/1430622009968.cached.jpg

că scrierea biografiei unui autor înseamnă nu numai menționarea evenimentelor principale care au loc în viața acestuia, ci găsirea unor legături ascunse între acea persoană și perioada în care aceasta trăiește:

A scrie biografia unui scriitor nu înseamnă însă numai a menționa cutare "evenimente" din viața sa, ci și a cerceta firele multiple, nebănuite inițial, care s-au țesut între om și epocă, sau, în sens mai larg, și necesar în cazul nostru, între om și istoria națiunii sale. (1969:32)

Alexandrescu face apoi referire la forțele care l-au împins pe Faulkner să scrie, încrederea în țara sa, în integritatea, fidelitatea și puritatea bărbaților pe care i-a întâlnit de-a lungul râului Mississippi, dorința sa de a îmbărbăta inimile oamenilor, de a-i ajuta să învingă moartea. Portretul care rezultă este acela a unui scriitor cu puternice concepții democratice, care critică abuzurile existente în societatea americană. Faulkner admite rolul insignifiant al intelectualului care nu are loc nici în societatea, nici în cultura americană decât în momentul în care acesta reușește în viață. Potrivit lui Alexandrescu, autorul sudist insistă asupra unor chestiuni cum ar fi nedreptatea rasială și socială, păstrând o poziție politică de stânga, liberală, non-violentă. Cu toate acestea, criticul român mărturisește faptul că opera lui Faulkner nu ar trebui analizată numai prin prizma afirmațiilor sale publice: *gândirea scriitorului trebuie văzută și* în *opera sa,* în în*truparea sa artistică* (1969:60).

Următorul pas făcut de Alexandrescu este de a descrie procedeul ce stă la baza scrierilor lui Faulkner. El abordează opera romancierului, nu în ordinea cronologică în care a avut loc acest proces, ci de-a lungul numeroaselor volume scrise de acest autor. Alexandrescu simte nevoia de a aduna toate scrierile lui Faulkner într-o saga (saga ținutului Yoknapatawpha) astfel fiindu-i mai ușor să reconstruiască cronologia evenimentelor, nemodificate de amintirile și asocierile autorului. Alexandrescu consideră această "intervenție" ca fiind una non invazivă deoarece *nu interpretează nici un proces, ci doar redistribuie faptele așa cum se află ele, obiectiv,* în *textele faulkneriene* (1969:69). Astfel, Faulkner este văzut ca fiind un cronicar al vremurilor și spațiului său. El zugrăvește o saga a sudului Americii, istoria nașterii societății americane; scrie despre coabitarea albilor cu indienii, nașterea națiunii americane așa cum are ea loc prin amestecul raselor, zorii societății americane prin amestecul de ritualuri și obiceiuri. Dar Alexandrescu nu poate să nu observe absența oricărui ecou al ciocnirilor politice din vremea

aceea, fuga negrilor în Nord, tensiunile crescânde dintre statele sclavagiste şi cele abolicioniste. Răspunsul este unul evident pentru criticul român: societatea descrisă de Faulkner este una închisă, tradiţională, cu un comportament codat.

Mai departe, Alexandrescu este preocupat de Faulkner ca şi "poet tragic" (287). El ne aduce în central atenţiei trei niveluri ale tragicului: concepţia arhaică a sacrului şi profanului, tragedia greacă a destinului, noţiunea biblică a păcatului. Criticul român insistă apoi pe tema răului social şi a presiunii libidoului ce se regăsesc în scrierile lui Faulkner. Ultimul capitol al cărţii ne prezintă arta narativă a romancierului, plecând de la premisele că aceste strategii corespund diferitelor tipuri ale aceleiaşi atitudini narative: abordarea, naraţiunea şi nu în ultimul rând, organizarea evenimentelor narate. Sorin Alexandrescu scrie astfel ceea ce el numeşte prima monografie din România care a luat naştere din impresiile lăsate de lecturarea operei faulkneriene, fără a avea intenţii sau metode prestabilite. De nenumarate ori, exegetul român admite faptul că cititorul poate să înţeleagă opera lui Faulkner numai printr-o lectură nexperimentată.

Critica românească de la începutul anilor 70 continuă cu volumul Anei Cartianu: *Eseuri de literatură engleză şi americană*, publicat în 1973. La fel ca şi Sorin Alexandrescu, Ana Cartianu îl zugraveşte pe Faulkner ca fiind un cronicar al vieţii din sudul Americii cu contradicţiile sale profunde şi harababura socială. Faulkner reconstruieşte istoria dureroasă a Sudului de-a lungul a 11 romane toate descriind războiul civil, triumful capitalismului industrial, sărăcia, decăderea morală a aristocraţiei locale, invazia de parveniţi fără scrupule. Ana Cartianu sesizează la Faulkner o luptă constantă între trecut şi prezent, între tradiţie şi dinamică modernă, între timpul cronologic şi cel fizic. Alta constantă în scrierile lui Faulkner o reprezintă descrierea ravagiilor cauzate de Puritanism în viaţa oamenilor, fie ele fizice sau psihice. Romancierul atacă vehement cruzimea şi depravarea Puritanismului – atât ca religie cât şi ca etică – distruge miturile, superstiţiile şi tabuurile. Faulkner pledează pentru o 'purificare morală' a societăţii moderne. Cartianu continuă portretul întocmit de Alexandrescu a unui Faulkner încrezător în oameni şi în puterea lor de a depăşi orice obstacol. Cartianu încheie paginile dedicate lui Faulkner menţionând calitatea sa de cercetător curajos, de observator realist, de inovator şi nu în ultimul rând de poet al prozei contemporane.

În lucrarea sa *Orientări* în *literatura sudului American* (1977), Virgil Stanciu îl descrie pe Faulkner în relaţia sa cu cultura sudului, portretizându-l ca fiind creatorul unei saga mitice a oamenilor şi locurilor din sudul Americii. Criticul român observă că odată cu Faulkner, Sudul este nevoit pentru prima dată să se analizeze pe sine într-un mod obiectiv, şi onest, ambele acţiuni implicând mari sacrificii. Criticul vede în opera lui Faulkner un exemplu ideal al momentului exact când literatura este capabilă să recreeze şi să transceadă realitatea. Stanciu menţionează confesiunea lui Faulkner în ceea ce priveşte faptul că cea mai de încredere şi inepuizabila sursă de ficţiune poate fi găsită atât în cadrul cunoaşterii intime a oamenilor în mijlocul cărora locuieşte, precum şi a locurilor în care aceştia îşi duc traiul. După părerea criticului român, importanţa operei lui Faulkner rezultă din abilitatea acestuia de a crea un anume univers, fundal pentru o poveste morală complicată în care se oglindeşte însăşi umanitatea. Virgil Stanciu intenţionează să clarifice tensiunea atât de evidentă în scrierile lui Faulkner: conflictul între vechiul şi noul sud. Primul adăposteşte anumite valori care sunt anihilate de societatea modernă. Şi cu toate acestea, omul modern al sudului priveşte înapoi adesea, la o perioadă în care oamenii erau mult mai oneşti şi mai apropiaţi de natură. Lupta dintre vechi şi nou este de fapt lupta dintre vechea aristocraţie şi burgezia în devenire, între familia Sartoris şi familia Snopes. Astfel, criticul român reduce personajele lui Faulkner la două tipuri: reprezentanţii familiei Sartoris şi cei ai familiei Snopes – oricare ar fi numele lor reale în povestiri – ca fiind reprezentativi pentru două lumi şi două realităţi pe care ei le întruchipează.

Analizându-l pe Faulkner, Radu Lupan pleacă de la premisa că formarea spirituală a unui romancier, relatia cu oamenii şi locurile care l-au influenţat în mod profund, îl vor ajuta pe acel romancier să creioneze viziunea sau structura operei sale. În lucrarea sa *Text şi Context* (1983), Radu Lupan se hotărăşte să meargă pe urmele lui Faulkner în călătoria sa în trecut, o călătorie care îl duce într-un loc care nu seamănă deloc cu locurile descrise în romanul *The Town* (*Oraşul*): *nu am avut prilejul sau poate nu mi s-a dat, să privesc Jeffersonul aşa cum şi-l imagina scriitorul* în *The Town* (1983:11). Ceea ce a găsit a fost un oraş mic cu restaurante mici, hoteluri prost luminate, câteva benzinării şi magazine, oraşul tipic american al anilor 70. Radu Lupan vede opera lui Faulkner ca o dovadă că obsesia faţă de trecut ar putea fi unealta necesară pentru a interpreta condiţia umană în cadrul unei societăţi care îşi asuma, începând cu istoria proprie, istoria prezentă a comunităţii sale. În *Incursiuni prin Yoknapatawpha*, Lupan aduce în discuţie o caracteristica aproape generală a povestirilor şi romanelor lui Faulkner: faptul că acestea sunt construite ca monumente ale unei vaste şi complicate mitologii. Dar această mitologie este bazată pe nararea unor evenimente istorice reale – trecute sau prezente – ale Sudului. Faulkner îşi propune să recreeze lumea pământului său natal, efortul artistic fiind unul imens, dar din păcate el nu a putut ignora consecintele trecerii timpului asupra legendei, transformând astfel legenda într-o modalitate de a îmbrăţişa realitatea. Astfel, ce a fost odată o vastă parabolă a vieţii sudice, devine o

dezbatere dureroasă asupra condiției umane din zilele noastre. Perioada post-revoluționară se deschide cu cartea lui Mircea Mihăieș *Cartea eșecurilor* publicată în 1990. În această carte criticul român aduce în prim plan *poetica* (studiul tehnicilor lingvistice) și *poietica* (studiul actului de creație) lui Faulkner. Mihăieș încearcă să facă lumină în ceea ce privește obsesia lui Faulkner de a se face înțeles:

„puțini sînt scriitorii care să fi rîvnit mai mult să fie clari. Să fie înțeleși pînă la ultima literă. Fără a exagera, se poate presupune că excesele tehnice ale cărților sale se datorează unei voințe supranormale de a fi înțeles exact, de a fi priceput în cele mai mici detalii."(1990:21)

Faulkner nu percepe actul de a scrie ca fiind unul abstract ci mai degrabă ca o colecție de cuvinte și pagini. Un capitol este încheiat numai pentru a face loc altuia și așa mai departe. Este necesar, ori astfel truda autorului este zadrnică. Dar așa cum marturisește și Mihăieș, este foarte greu să tragi o linie atunci când este gata o lucrare. Această incertitudine provoacă dezastru în sufletul autorului și de aceea întotdeauna va găsi un pasaj, o pagină care trebuie revizuită. Cu toate acestea, criticul nu îl acuză pe Faulkner de 'eșec tehnic', ci îl compară cu scriitorii moderni, care incapabili să se mărginească, reiterează ceea ce ar fi trebuit spus odată pentru totdeauna. Folosirea aceloraşi cuvinte în mod repetat demonstrează faptul că autorul american și-a pierdut încrederea în ele, în puterea lor. Scriitorul odată ce a obținut perfecțiunea, se condamnă la moarte (în numele trecutului) dar și la nemurire (ca promisiune a viitorului). Chiar dacă unghiul de abordare diferă, Mihăieș ajunge la aceeaşi concluzie ca Alexandrescu: cineva trebuie să citească opera lui Faulkner ca un tot unitar pentru a fi cu adevărat capabil de a înțelege adevarata extindere a tehnicilor sale creative precum și dorința sa arzătoare de a atinge perfecțiunea.

Douăzeci de ani după ce a publicat *Cartea eşecurilor*, Mihăieș scoate pe piață monografia intitulată *Ce rămâne. William Faulkner și misterele ținutului Yoknapatawpha* (2012). Un fascinant portret psihologic și moral al romancierului american, cartea are meritul de ne permite accesul la un Faulkner mult mai pe înțelesul atât al cititorilor cât și al criticilor din zilele noastre. Reputația lui Faulkner este aceea a unui romancier dificil care abandonează semnele familiare ale narațiunii. Ceea ce Mihăieș intenționează să obțină cu această carte este să recreeze – prin dărâmarea zidurilor stilistice ce înconjoară universal imaginar – biografia scrierilor lui Faulkner. Cartea se vrea a fi o cheie de acces la secretele universului lui Faulkner. Criticul român încearcă să rezolve relația complicată a romancierului cu modernismul – considerând faptul că eroii săi locuiesc într-o zona rurală și au astfel un limbaj și un comportament specific acelei zone. Scrierile sale stau marturie ținutului sudului. Dar sudul lui Faulkner nu este unul fermecător, ci unul al regretelor și păcatului. Autorul pare să fie obsedat de sentimentul de vinovăție al străbunilor săi, sentiment ce transcede timpul. Saga lui Faulkner este o mărturie a faptului că ficțiunea din ultimul secol se poate reinventa pe sine însăși din punct de vedere stilistic.

Astfel acest articol se vrea a fi o scurtă trecere în revistă a opiniilor critice – prezente și trecute – ale unor mari exegeți români în ceea ce privește receptarea lui Faulkner în spațiul românesc. Chiar dacă Faulkner nu s-a bucurat de aceeași admirație ca Hemingway sau Steinbeck de exemplu, s-a bucurat totuși de o receptare critică extinsă. Faulkner a fost perceput în diferite ipostaze: un umanist (S. Alexandrescu), observator realist (S. Alexandrescu, Ana Cartianu, R. Lupan, V. Stanciu), lingvist experimentator (N. Balota) sau biograf (A. Alexandrescu, N. Balotă). Dar în ciuda acestor ipostaze diferite, receptarea critică a autorului în România a fost determinată de această dualitate: regional – universal. Opera lui Faulkner este legată de sudul său natal, un tărâm care cuprinde atât sufletele cât și pământul, încurajând comparații între istoria sa mitică și cea reală. În acelaşi timp, multe din evenimentele narate precum și tipologia caracterelor sunt ilustrative pentru condiția umană de peste tot în spațiu și timp.

Bibliography:

Alexandrescu, Sorin. *William Faulkner*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969

Cartianu, Ana. *Eseuri de literatură engleză și americană / Essays on English and American Literature*, ed. Dacia, Cluj Napoca, 1973

Lupan, Radu. *Text și context / Text and Context*, Cartea Românească, Bucureşti, 1983

Mihăieș, Mircea. *Cartea eşecurilor / The Book of Failures*, ed. Universală, Bucureşti, 1990

Mihăieș, Mircea. *Ce rămâne. Wiliam Faulkner și misterele ținutului Yoknapatawpha / What is Left. William Faulkner and the Mysteries of Yoknapatawpha Country*, ed. Polirom, Iași, 2012

Stanciu, Virgil. *Orientări în literatura sudului american / Orientations in the Literature of the Southern America*, Dacia, Cluj Napoca, 1977